

Muzejski predmet - predmet baštine

Miličić, Dolores

Undergraduate thesis / Završni rad

2012

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:784467>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-21**



FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)



Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij informacijskih znanosti

Dolores Miličić

Muzejski predmet – predmet baštine

Završni rad

Mentor: Izv.prof.dr.sc. Kornelija Petr Balog

Sumentor: Dr.sc. Ivana Martinović, viša asistentica

Osijek, 2012.

Sadržaj

Sažetak	3
1. Uvod.....	4
2. Predmet baštine	5
2. 1. Muzealnost predmeta	6
3. Dokumenti baštine.....	7
3. 1. Spomenici kulture	8
3. 2. Povijesni grad kao spomenik kulture	8
4. Proces komunikacije predmeta s posjetiteljima muzeja.....	10
4. 1. Edukacije u muzeju	11
4. 2. Muzejska izložba i zbirni fond	12
4. 3. Predmet i informacije	13
4. 4. Muzejski predmet kao izvor znanja	14
5. Primjer muzejskog predmeta.....	17
6. Zaključak.....	19
7. Literatura	20
Prilog	21

Sažetak

U radu se govori o muzejskome predmetu koji je temeljna jedinica koja čini svaki muzej. Muzejski predmeti nalaze se u zbirkama ili kolekcijama, a više njih čini ukupni fond muzeja. Ovaj rad se temelji na muzejskom predmetu kao takvom, njegovom nastajanju u prošlosti i njegovom značaju u sadašnjosti. U radu se opisuju različite vrste predmeta baštine i obrazloženja zašto se primjerice spomenici kulture, bili oni u obliku artefakta ili u obliku povijesnoga grada, ubrajaju u muzejske predmete, a ne samo obični predmeti kako se obično smatra. Muzejski predmet ima karakteristike koje ga čine prijenosnikom informacija. Istraživanjem informacija, koje sadrži muzejski predmet, dolazi se do znanja u širem smislu. Muzejski stručnjaci ta znanja pretaču u muzejsku izložbu, glavni oblik muzejskog komuniciranja predmeta s posjetiteljima. Kao posebnu vrstu komunikacije s posjetiteljima muzeja bit će navedena edukacija i njen značaj, pogotovo za učenike kao posebnu skupinu posjetitelja muzeja. Također, u radu se donosi primjer realnog predmeta koji je bio izložen u Muzeju Slavonije u Osijeku u okviru izložbe "Udomljeno vrijeme" autorice Vesne Lovrić Plantić koja je trajala od 13. ožujka do 15. lipnja 2009. godine, a danas se taj predmet nalazi u zatvorenom spremištu Muzeja Slavonije.

Ključne riječi: muzejski predmet, predmet baštine, muzealija, muzejska komunikacija

1. Uvod

Da bi bilo moguće definirati muzejski predmet prvo je potrebno shvatiti okružje u kojem se on najčešće nalazi, a to je muzej. Peter van Mensch definirao je muzej kao "stalnu ustanovu koja čuva zbirke predmeta – dokumenata i generira znanje o njima".¹ Polazeći od te definicije moguće je reći da je jasno da muzejska institucija nije samo mjesto sakupljanja i čuvanja predmeta nego i vrjednovanja i prenošenja ideja pohranjenih u predmetima.²

Podaci o nastajanju muzeja sežu i do 1176. godine pr. n. e. kada su Elamiti opljačkali Babilon i osvojeno blago pohranili u hram u gradu Suzi. Od tada nadalje spominju se razni oblici čuvanja predmeta koji podsjećaju na današnje muzeje. U ono vrijeme oni su služili kao prikaz moći vladara i rezultati uspješnih ratnih pohoda, a u današnje vrijeme oni su najčešće odraz prošlog vremena.

Tako iz raznih zapisa možemo saznati da su u Antici također postojale dragocjene kolekcije pohranjene u galerijama i hramovima muza, te se to provlači kroz srednji vijek do novoga doba. Svako je razdoblje imalo karakteristične predmete koji su se čuvali u muzejima ovisno o tadašnjim svjetonazorima.

Muzejski predmeti čine muzej i bez njih se ne bi mogle raditi izložbe. U muzejske predmete ubrajamo razne artefakte (kućanske predmete, nakit, odjevne predmete, prijevozna sredstva, preparirane životinje, biljke, predmete od različitih materijala i mnoštvo drugih), slike, kipove, spomenike, pa čak i cijele gradove. Nerijetko su predmeti razvrstani u muzeje po znanostima, odnosno tipovima predmeta koju čuvaju. Pravilnik o stručnim i tehničkim standardima za određivanje vrste muzeja, za njihov rad, te za smještaj muzejske građe i muzejske dokumentacije propisuje dvije vrste muzeja: opći i specijalizirani, te specijalizirane muzeje dijele na arheološki, etnografski, tehnički, povijesni, prirodoslovni, umjetnički i muzeji primijenjenih umjetnosti, te ostali specijalizirani muzeji.³ S obzirom na vrstu muzeja, oblikuju se zbirke muzejskih predmeta i po njima formiraju izložbe.

¹ Maroević, Ivo. Uvod u muzeologiju. Zagreb: Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1993. Str. 18.

² Isto. Str. 18.

³ Pravilnik o stručnim i tehničkim standardima za određivanje vrste muzeja, za njihov rad, te za smještaj muzejske građe i muzejske dokumentacije. URL: <http://www.poslovni-savjetnik.com/propisi/kultura-i-umjetnost-muzeji-i-galerije/pravilnik-o-strucnim-i-tehnickim-standardima-za-odredi> (2012-08-22)

2. Predmet baštine

Muzejski predmet je prema današnjem shvaćanju "dokument određene realnosti, temelj identiteta, svjedok zbivanja i rezultat vještine čovjeka ili djelovanja prirode, dokaz mnogih tvrdnji i znanstvenih teza u nizu temeljnih znanstvenih disciplina"⁴ te da se informacijski stručnjaci brinu za njegovu selekciju, dokumentiranje, pohranjivanje i naposljetku samo izlaganje muzejskoga predmeta javnosti. Također, informacijski stručnjaci moraju znati kako pravilno zaštititi, štititi i manipulirati predmetima baštine. U tome im pomažu stručnjaci iz drugih znanstvenih disciplina (restauratori, konzervatori, kemičari, dizajneri i slično).

Muzejski predmet s korisnicima, odnosno s posjetiteljima muzejske ustanove, komunicira putem muzejske izložbe. On prenosi mnoštvo informacija koje su uvjetovane društvenim i kulturnim normama vremena u kojem je nastao, a često su ugrađene u njegovo svojstvo kroz muzealnost te tvore konkretnu poruku koja ovisi o određenom kontekstu i samoj njegovoj interpretaciji.

Maroević donosi sljedeću definiciju: "Muzejski predmet je predmet baštine koji je izdvojen iz svoje realnosti da bi u novoj muzejskoj stvarnosti u koju je prenesen bio dokumentom stvarnosti iz koje je izdvojen."⁵ Predmet baštine je realni predmet, opipljiva i materijalna stvar koja dokumentira okolinu u kojoj je nastao i živio te dokumentira informacije pomoću kojih komuniciramo s prošlošću i koje čuvamo za budućnost.

No, nisu samo navedeni predmeti koji se čuvaju u muzeju dokumenti zbilje. U dokumente baštine možemo ubrojiti i spomenike kulture koji itekako predstavljaju prošlost neke sredine i društvenih promjena. On je sam po sebi i medij i poruka, jer on osim vremenskih i prostornih informacija, prenosi informacije o značenju, funkciji, materijalu i obliku vlastitog trajanja, a njegova očuvanost govori nam o odnosu čovjeka prema njemu.

Sudeći prema navedenom, muzejski predmeti u bilo kojem obliku su temelj muzeologije i glavna sastavnica muzejskog zbirnog fonda, bez obzira nalazi li se ona u muzeju ili negdje izvan njega ili je sama po sebi dokument baštine.

⁴ Maroević, Ivo. Nav. djelo. Str. 11.

⁵ Isto. Str. 120.

2. 1. Muzealnost predmeta

Informacije, kojima su muzejski predmeti prepuni, često su integrirane u muzealnost (svojstvo) nekog predmet i nose konkretne poruke koje ovise o kontekstu u kojem se nalaze u sadašnjosti. Predmeti pohranjeni u muzejima su prepuni informacija.

Zbynek Zbyoslav Stransky, češki muzeolog, objasnio je da je muzealnost osnovna osobina muzejskog predmeta. "Muzealnost je ona strana stvarnosti koju možemo upoznati samo u prikazu odnosa čovjeka prema stvarnosti. Materijal i oblik glavni su nositelji muzealnosti."⁶

Prema toj definiciji može se zaključiti da je to karakteristika koja govori da je predmet bio svjedokom prošlog vremena iz kojeg je izdvojen. Drugim riječima, muzealnost je svojstvo koje govori da je predmet, nalazeći se u prošloj realnosti, premješten u sadašnjju, kako bi posvjedočio i opisao prostornu, vremensku, kulturnu i društvenu realnost. Kada je predmet fiksiran u prostoru može biti dokumentom vremena nastanka, tj. protoka vremena ili onog društvenog statusa koji je imao, bez obzira na način na koji su stručnjaci došli do tog predmeta, odnosno je li taj predmet nađen, istrošen, odbačen, kupljen, darovan ili nešto drugo.⁷

Može se reći da su predmeti sa najočitijom muzealnosti oni koji su smješteni u objektima ili prostorima gdje ih se najviše može interpretirati. To su, primjerice, dvorci, crkve, arheološke ruševine, povijesne jezgre gradova ili pak muzeji na otvorenom, parkovi prirode, botanički ili zoološki vrtovi.⁸

Pošto se muzej smatra medijem koji prenosi poruke iz prošlosti u sadašnjost i iz prošlosti i sadašnjosti u budućnost, spoznaje se da svi predmeti čine kulturnu i prirodnu baštinu. Tako će predmeti kojima se ljudi svakodnevno služe, za nekoliko godina u budućnosti, biti muzejski primjerci jer ti predmeti žive s nama i oko nas danas i svjedoci su brojnih karakteristika koje imaju u sadašnjem vremenu.

⁶ Maroević, Ivo citirano prema Z. Z. Stransky. Nav. dj. Str. 96.

⁷ Maroević, Ivo. Nav. dj. Str. 97.

⁸ Isto.

3. Dokumenti baštine

"Z. Z. Stransky je u svojoj definiciji muzejskog predmeta ukazao da predmet smatra dokumentom realnosti iz koje je izdvojen. Peter van Mensch definirao je predmet najmanjim elementom materijalne kulturne baštine koji ima prepoznatljivu funkciju u sebi, dok je J. Dettz definirao materijalnu kulturu sektorom fizičke okoline koji modificiramo kulturom određenim ponašanjem, u što ulaze fizički predmeti, biljni i životinjski svijet, kulturne pojave, pa čak i jezik."⁹

Kad bi razvrstali predmete po kategorijama bili bi to predmeti prirode, artefakti i montefakti (slika, ton, pismo), a Petar van Mensch zaključuje da se svi predmeti koji nas okružuju nalaze u jednom od tri stanja:

- u uporabi, kada žive u primarnom kontekstu,
- izvan uporabe ili kada su u arheološkom kontekstu i
- zaštićeni ako su u muzeološkom kontekstu.¹⁰

Dokumentarna vrijednost predmeta baštine stvara se dok je u uporabi i arheološkom kontekstu, a do njihovih vrijednosti i poruka dolazi se putem zadnjeg konteksta. Muzejski stručnjaci koji su se bavili istraživanjima dokumentarnih svojstava predmeta složili su se da postoje četiri osnovne osobine predmeta:

- "1. materijal – sirovina, oblik, konstrukcija i tehnologija,
2. povijest – opisni prikaz namjene i uporabe,
3. okolina – obuhvaća sve prostorne odnose,
4. važnost – obuhvaća emotivne i psihološke poruke."¹¹

Znanstvenici su istražujući muzejske predmete kao dokumente došli do zaključka da je temelj muzealnosti predmeta njegova dokumentarna vrijednost. Predmet je bio svjedokom određenog vremenskog, društvenog i socijalnog zbivanja i to je njegova temeljna dokumentarna vrijednost.

⁹ Isto. Str. 132.

¹⁰ Isto. Str. 133.

¹¹ Isto.

3. 1. Spomenici kulture

Kulturne spomenike također ubrajamo u muzejske predmete, odnosno dokumente baštine. Dijelimo ih na pokretne i nepokretne. Pokretni kulturni spomenici mogu mijenjati lokaciju i prenositi se iz jednog muzeja u drugi, dok se nepokretni kulturni spomenici nalaze u jednom prostoru, vezani uz tlo na kojem su nastali. Kada govorimo o spomenicima moramo naglasiti da se to ne odnosi samo na klasično poimanje spomenika nego to može biti i kompleksnije djelo. Pritom mislimo na građevine koje također spadaju pod materijalne nepokretne spomenike kulturne baštine koji imaju dokumentarnu vrijednost jer su ostali u istom prostoru kroz različita vremenska razdoblja, a možemo ih promatrati s njihovim materijalnim karakteristikama, te donose informacije o znanjima, vrijednostima, sociokulturnim prilikama i vještinama ljudi koji su sudjelovali u njihovoj izgradnji. Kada je riječ o građevinama koje su spomenici kulture moramo naglasiti da je vrlo teško napraviti istovjetnu kopiju jer su često nezamjenjivi, jedini i jedinstveni.

3. 2. Povijesni grad kao spomenik kulture

Osim artefakata i građevina u spomenike kulture ubrajamo i povijesne gradove uz koje su adaptirani urbanizirani gradovi. Po toj tvrdnji možemo reći da je cijeli povijesni grad jedan nepokretni materijalni spomenik kulture koji dokumentira vremenska i kulturna zbivanja sa svojim zidinama.

Velika razlika između muzejskog predmeta i povijesnog grada kao dokumenta baštine je u tome da je autor jednog muzejskog predmeta najčešće pojedinac dok autor arhitektonskih objekata ne može biti samo jedan čovjek jer je u izgradnji cijelog kompleksa grada sudjelovalo više ljudi (primjerice zidari i dr.), a ne samo idejni začetnik (primjerice projektant). Stoga povijesni grad kao dokument zahtijeva složeniju interpretaciju pri znanstvenom istraživanju. Tako uz postojeće elemente obrade muzealija uz povijesni grad vežemo i druge elemente pomoću kojih otkrivamo svjedočanstva vremenske dimenzije u kojoj je neki grad nastao, trajao i očuvao se do danas.

Neki od tih elemenata postaju njegove informacijsko – dokumentacijske značajke zbog kojih povijesni grad doživljavamo kao komunikacijski objekt. To su materijal povijesnog grada, oblik grada i njegovo značenje.¹²

Materijal povijesnog grada ne čine samo kamen, opeka ili žbuka, koja inače čini građevine, nego i onaj prazan prostor u kojem su ljudi živjeli, kretali se i sudjelovali u životu grada u svakom pogledu.

Pod oblikom grada spadaju sve karakteristike kao što su oblici ulica, trgova, parkova i krajolik u kojem se nalazi. Oblik grada povezan je sa materijalom povijesnog grada i arhitektonskim rješenjima, a često su uz prirodne predispozicije (prirodnu okolinu) za njega zadužene i tradicijske metode i stilovi građenja.

Konačno, uz materijal i oblik povijesnog grada, kao posebna osobnost ističe se i značenje grada koje je gotovo uvijek podložno sudu vremena. To je promjenjiva karakteristika jer može biti determinirana iz vremena u vrijeme, ovisno o pogledima na svijet u tom trenu. "Svaki trenutak, svaka sadašnjost određuje svoj odnos prema onome što je naslijedila i u tom je smislu dinamika značenja ono što je zapravo potencijalna vrijednost svakog povijesnog grada. On je po tome u svakome trenutku dokument nataloženog vremena koji se čita u vremenu sadašnjem, ako je to vrijeme savladalo jezik njegove komunikacije."¹³ Grad nisu samo zidine, grad čine i ljudi. Bez ljudi grad je samo ruševina prošlog života.

Na kraju, možemo zaključiti da je povijesni grad najkompliciraniji oblik dokumenta baštine koji traži složenu prezentaciju istoga.

¹² Usp. Isto. Str. 146.

¹³ Isto. Str. 148.

4. Proces komunikacije muzejskog predmeta s posjetiteljima muzeja

Muzealizacija je proces kojim predmet postupno postaje muzejskim predmetom.¹⁴ Muzeologija, iako se bavi muzejskim predmetima, zbirnim fondom i svim mogućim vezama između njih, često promatra predmet kao glavnog nositelja informacija, ali i kao emitira u komunikacijskom procesu.

Za razliku od drugih grana informacijskih znanosti, muzeologija ima najsloženiji proces očitavanja informacija sa muzejskog predmeta jer nije dovoljno poznavati samo jezik, kao što je slučaj u knjižničarstvu gdje je dovoljno samo znati jezik na kojem je publikacija napisana kako bi informacijski stručnjaci očitali informacije. Naime, za otkrivanje informacija o muzejskom predmetu, potrebno je znati jezik i govor oblika, materijala i struktura, pa se stoga muzeolozi često služe i drugim znanstvenim granama, kao što su arheologija, etnologija, povijest umjetnosti, prirodne znanosti i slično.¹⁵

Kako bi se identificirala muzealnost mora se dobro poznavati kontekst u kojem se predmet nalazio. Što je muzejski stručnjak iskusniji i što više poznaje jezik oblika i materijala muzealije, bit će i jasnija poruka koja se želi poslati korisniku. Stoga, radi dobre komunikacije između posjetitelja i muzejskog predmeta, bitno je da se poruka prenese tako da korisnik (posjetitelj muzeja) dobije jasnu predodžbu o predmetima koji su postavljeni u samoj izložbi, no istovremeno je potrebno da se ostavi mjesta za razmišljanje i traganje za novim znanjima. Također, potrebno je poticati razvijanje sposobnosti zamišljanja kod posjetitelja jer se time postiže da se bolje razumije poruka koju prenosi predmet, što je vrlo važno u edukaciji korisnika kako bi bili što aktivniji sudionici komunikacijskog procesa, te kako bi se postigla dvosmjernost komuniciranja.

Jednako tako se odvijaju i komunikacijski procesi kod istraživanja predmeta s kojima je već provedena muzealizacija, odnosno kada su predmeti već dio zbirnog fonda muzeja, tj. odabrani za prezentaciju i zaštitu.¹⁶

"Izlaganje muzejskog materijala osnovni je oblik muzejske komunikacije društvom i svijetom oko sebe."¹⁷ Ako to povežemo s edukacijom između učenika i muzejske izložbe možemo nadodati da, prema podacima Europske unije, 29% učenika uči pretežno vizualno

¹⁴ Usp. Isto. Str. 10.

¹⁵ Isto.

¹⁶ Usp. Isto. Str. 121.

¹⁷ Maroević, Ivo. Izložba kao oblik muzejske komunikacije. // Osječki zbornik XXI. Osijek: Muzej Slavonije Osijek, 1991. Str. 287.

dok 34% pretežno auditivno.¹⁸ Upravo takve informacije i saznanja učenici dobivaju od muzejskih predmeta u muzejskim izložbama.

4. 1. Edukacija u muzeju

Budući da se tradicionalna nastavnička praksa temelji na konceptu transmisije znanja, mnoge se nastavnike tretira kao pasivne potrošače i osobe koje apliciraju znanje na učenike, a nerijetko se događa da su oni samo predstavnici društva i prenositelji tuđih misli. Stoga se u modernim obrazovnim sustavima sve više pažnje pridodaje samoobrazovanju. U sklopu odgojno – obrazovnog procesa, u Hrvatskoj se sve češće posvećuje pažnja edukaciji u muzejima. Učenici, najčešće u sklopu nastave povijesti osnovnih i srednjih škola, edukaciju dobivaju putem posjeta muzeju.

Poznato je da se upravo uz pomoć muzejskih predmeta najbolje može predočiti i protumačiti povijest. "Muzeji pomoću autentičnih predmeta olakšavaju pristup prošlosti: autentični predmet potiče povijesnu imaginaciju, pobuđuje snažna čuvstva i razvija živi interes za mnoga pitanja, što predstavlja osnovu za učenje otkrićem. (...) Za nastavu povijesti izložbe (i predmeti u njima) pružaju jasne dokaze o promjeni u životu ljudi, pružaju mogućnost uvida i uživljanja u živote ljudi nekog razdoblja ili okruženja, ali na živopisniji i upečatljiviji način od udžbenika."¹⁹ Stoga, učenici najčešće promatraju muzejski predmet jer on u nastavi služi kao zorni prikaz jer kao svjedok prošlosti daje argument istoj.

Koliki je stvarni značaj koji se pridodaje muzejskoj pedagogiji najbolje govore činjenice da muzejski pedagozi, osobe zadužene za edukaciju u muzeju dobivaju i druga zaduženja (arhivistiku, dokumentaciju, promoviranje, hemeroteku, marketing i dr.), a edukacija u muzeju gdje se još uvijek svodi na vođenje po muzeju.²⁰ Također, katkada se događa da u muzejima umjesto muzejskih pedagoga, edukaciju vrše i kustosi koja nije u opisu njihovog posla.

"Pored muzejskog predmeta, dostupni izvori znanja u muzeju su muzejski stručnjaci – kustosi, pedagozi, knjižničari. Muzejski stručnjaci, prije svega kustosi, otkrivaju informacije

¹⁸ Usp. Detling, Denis. Izvanučionička nastava u Muzeju Slavonije. URL: <http://muzejska-edukacija.com/izvanucionicka-nastava-u-muzeju-slavonije/#more-280> (2012-08-22)

¹⁹ Isto.

²⁰ Usp. Detling, Denis. Promišljanja o muzejskoj pedagogiji i prilog istoj. URL: <http://muzejska-edukacija.com/promisljanja-o-muzejskoj-pedagogiji-i-prilog-istoj-3/> (2012-08-23)

pohranjene u muzejskim predmetima zahvaljujući poznavanju temeljnih znanstvenih disciplina (...)."21

Naravno, edukacija u muzeju se ne vrši samo na učenicima i studentima nego i s 'običnim' posjetiteljima koji na jednak način uče o svijetu prije njihovog.

4. 2. Muzejska izložba i zbirni fond

Jedna od glavnih funkcija muzeja je da je to institucija koja ima prostor za čuvanje i izlaganje predmeta koji su skupljeni. U radu muzeja sudjeluje više stručnih osoba koje se bave istraživačkim radom, fizičkim očuvanjem, ili sudjeluju u prezentaciji predmeta i komuniciraju s javnošću, posjetiteljima ili korisnicima muzeja.

"Najkraće rečeno, izložba je u muzeju oblik muzejskog komuniciranja izlaganjem muzejskih predmeta."²² Pomoću muzejske izložbe stvaraju se neraskidivi komunikacijski procesi između predmeta i posjetitelja muzeja. "Muzejske izložbe pričaju priče kao i knjiga ili film, no za razliku od njih, priče su u muzeju ispričane pomoću realnih predmeta koji premošćuju vremensku distancu i svojom autentičnošću daju veću vjerodostojnost."²³ Izložbu možemo okarakterizirati kao sustav, a pojedinačni izložbeni primjerci su dio tog sustava i oni odašilju poruke prema korisnicima u čemu im pomaže muzejska scenografija kako bi bolje dočarala i formulirala jasniju poruku.

Kako bi korisnik koji dolazi u muzej usvojio nova znanja, mora posjedovati određene osobine poput otvorenosti, izraženog zanimanja, znanja i drugih, kako bi komunikacija na relaciji predmet – posjetitelj bila kvalitetnija.

Izložbu najčešće radi tim stručnjaka od najmanje tri osobe: kustos, koji je gotovo uvijek autor izložbe i idejni začetnik iste, dizajner, koji pretvara ideju u realnost te muzejski pedagog, koji sudjeluje u izradi edukacijskih aplikacija za prenošenje sadržaja i poruka izložbe. Osim njih, u stvaranju izložbe sudjeluju i konzervatori ili preparatori, likovni umjetnici i ostali.

Muzejske izložbe možemo podijeliti na stalni postav, povremene izložbe, pokretne izložbe i tematske izložbe. Stalni postav je postav muzeja koji je koncipiran da traje duže

²¹ Detling, Denis. Izvanučionička nastava u Muzeju Slavonije. Nav. dj.

²² Maroević, Ivo. Izložba kao oblik muzejske komunikacije. Nav. dj. Str. 288.

²³ Detling, Denis. Izvanučionička nastava u Muzeju Slavonije. Nav. dj.

vrijeme i izlaže predmete koji su specifični za muzej u kojem se nalaze i nepromjenjivog su karaktera.

Povremene izložbe predstavljaju predmete iz zbirnog fonda muzeja i najčešće zaokružuju konkretnu izložbu te mogu dati saznanja koja su se u muzeju stekla putem istraživanja u zbirka ili odnosima među predmetima. Te izložbe imaju za cilj ostaviti poruku na posjetitelja, bila ona provokativna, ispitujuća ili edukativna. Ova vrsta izložbe koristi mnogo slobodnija muzeografska rješenja pa se ponekad može pomisliti kako ima karakter prolaznosti i privremenosti za razliku od stalnog postava koji ima karakter stabilnosti.

Pokretna izložba je "izložba bez muzealija: izložba kopija, reprodukcija, modela, svega onoga što možemo o muzejskoj izložbi i njezinoj tematici reći nekom izvan muzeja."²⁴ Ona za razliku od prethodne dvije vrste izložbi nema toliko izraženu komunikacijsku vrijednost i vrlo je vremenski i prostorno ograničena. Pozitivno u vezi s pokretnom izložbom, budući da je putujuća, je to što može proći kroz više mjesta.

Tematske izložbe obrađuju samo jednu temu i žele poslati efektivnu poruku na posjetitelja. Također su kratkog trajanja, ali izlažu konkretne muzejske predmete.

U stvaranje muzejske zbirke sudjeluju muzejski stručnjaci. Muzejska zbirka, odnosno skup muzejskih zbirki, zbirni fond, temeljna je forma organizacije muzejskih predmeta. Zbirke nisu nepoznata stvar i ostalim institucijama koje se bave informacijama (knjižnice, arhivi), no javljaju se i u institucijama koje se izravno ili neizravno bave zaštitom kulturne baštine (crkve). Predmeti koji su preneseni iz svoje zbilje u muzej uklapaju se u postojeće zbirke ili, ukoliko ih se skupi više, tvore novu zbirku. Zbirke mogu nastati iz više javnih oblika, a razlikuju se po obilježjima, veličini, vrijednosti, kriterijima, po vrstama muzeja i organizaciji ukupnih zbirnih fondova, te su svi predmeti u pojedinoj zbirci zapravo povezani jedni s drugim, dok su zbirke nerijetko povezane uz znanstvene discipline.²⁵

4. 3. Predmet i informacije

Muzejski je predmet izvor i nositelj informacija i one su njegova najvažnija karakteristika. Na informacijskom ili muzejskom stručnjaku je da kroz istraživanja i vlastita znanja očita sve njegove karakteristike, te ih prezentira posjetiteljima na jednostavnom jeziku.

²⁴ Isto. Str. 296.

²⁵ Maroević, Ivo. Uvod u muzeologiju. Nav. dj. Str. 160.

Informacija ne može dolaziti sama od sebe, što znači da predmet koji nosi informacije o stvaratelju tog predmeta.

Treba naglasiti da predmet nikad ne gubi informacije, već stvara nove količine informacija koje će nove generacije stručnjaka otkriti i nadopunjavati onime što se već zna o tom određenom predmetu ili skupovima predmeta u zbirkama. Što se više informacija otkrije iz muzejskoga predmeta, imat će se širi pristup tom predmetu i samim tim ga kustosi mogu bolje prezentirati ili napraviti dobru priču oko njega, koju bi uklopili u muzejsku izložbu.

Dakako, količina informacija koje može poslati predmet ovisi i o samom predmetu, no i o razini znanja čovječanstva o njegovom razvoju, tehnici obrade, vještini oblikovanja, mogućnosti izražavanja određenih emotivnih i kulturnih poruka te o onim slojevima svijesti i podsvijesti koji su utkani u oblik i izgled nekog predmeta.²⁶

Maroević navodi da nas muzejski predmet "...neposredno izvješćuje o čovjeku koji ga je stvorio, koji ga je upotrebljavao, koji ga je štitio, pohranio ili izlagao, koji ga je primjenjivao u njegovoj izvornoj i ostalim sekundarnim namjenama i daje nam beskonačnu količinu podataka, ovisno o svojoj složenosti, o tome kako se čovjek odnosio prema njemu."²⁷

Kad je u 19. stoljeću je došlo do klasifikacije znanstvenih disciplina, razvile su se i klasifikacije muzeja, a one su se razdijelile prema specijalizaciji za pojedine vrste predmeta, pa su tako unutar muzeja i unutar zbirki, predmeti razvrstani prema nekom zadanom interesu. Smatra se da to možda nije bilo najbolje rješenje jer je to dovelo do osiromašivanja informacijskih potencijala predmeta, pa i do nepremostivih prepreka između više muzeja ili zbirki ako bi se oni čvrsto vezali uz to. Tako su, primjerice, arheološki predmeti u arheološkim muzejima često povezani s arheologijom i njenim stručnjacima jer će oni moći dati najviše informacija o konkretnom predmetu.

Može se zaključiti da što se više proučava predmet, više informacija će se dobiti, a što se više informacija dobije veća će poruka biti emitirana prema korisniku te će izložba muzejskog predmeta biti uspješni.

4. 4. Muzejski predmet kao izvor znanja

Budući da su znanstvene informacije temelj znanja, a muzejski je predmet prepun znanstvenih informacija, možemo reći da je sam predmet izvor znanja, ne samo informacija.

²⁶ Usp. Isto. Str. 123.

²⁷ Isto. Str. 123.

Muzejski predmet ima dokumentarne osobine. Međutim, kada se predmet nalazi u muzeju on najčešće nije sam za sebe, nego egzistira s ostalim predmetima sa sličnim značajkama iz muzejske zbirke ili kolekcije te čini muzejsku izložbu. Poznato je da su predmeti dio zbirke te da zbirka, izlažući te predmete, ukazuje na njihovu međusobnu povezanost.

Kada bi se moralo najkraće reći što je znanje, reklo bi se da je znanje temelj znanosti te da je ono fizička supstancija organizirana tako da sadrži vijest, te je rezultat znanstvenoistraživačkog rada.²⁸ Najčešće se do znanja koje sadrži muzealija dolazi putem znanstvenoistraživačkog rada, a budući da je znanje višak vrijednosti ljudske pameti i ljudskog uma, pomoću predmeta omogućeno je prenošenje spoznaja izvan društvenih, vremenskih i prostornih okvira.²⁹

Predmet baštine ima osobine kojima izražava svoje kvalitete koje su rezultat ljudskog djelovanja na njega. To može biti materijal od kojeg je načinjen, tehnologija izrade, njegov izgled i oblik te njegova socijalna funkcija i uporabna vrijednost koju je imao u svojem okruženju iz kojeg je proizašao. Predmeti u muzeju imaju vrijednosti koje su od bitnog značenja za čovječanstvo jer su specifični po svojoj neponovljivosti, izvornosti, reprezentativnosti ili rijetkosti i to su one nematerijalne osobine muzejskog predmeta iz kojih znanstvenici dobivaju informacije koje pretvaraju u znanje o sredini iz koje predmet potiče.

Znanstvenici na temelju svog znanja prikupljaju i selektiraju predmete te iz njih očitavaju informacije koje će kasnije pretvoriti u novo znanje te ga prenijeti posjetiteljima, odnosno korisnicima muzeja, kroz muzejske izložbe. Time muzejski stručnjaci obogaćuju fundus ljudskog znanja u cjelini.

Znanje koje je rezultat znanstvenoistraživačkog rada zovemo sekundarnom dokumentacijom jer muzejski predmet je sam po sebi primarni dokument stvarnosti.³⁰ Dokumentacija može biti temeljna i tumačeća. Temeljna dokumentacija opisuje i identificira muzealiju te bilježi znanstvene informacije koje su jasne i nepromjenjive, a poslužit će za buduća istraživanja. Tumačeća ili interpretativna dokumentacija se svodi na istraživanje kulturnih informacija koje su strukturne i ovise o značenju predmeta, ali ovisno o vremenskom trenutku istraživanja one mogu biti samo identifikacija odnosa čovjeka ili društvenog sloja prema određenom predmetu baštine i cjelokupne zbirke.

U muzejskim institucijama susrećemo dvije vrste predmeta koji se međusobno jako razlikuju, a čije osobine bitno utječu na strukturu znanja o njima. Nekima od tih predmeta

²⁸ Usp. Isto. Str. 126.

²⁹ Isto.

³⁰ Isto. Str. 127.

jedina mogućnost da prežive je konzistencija u kolekciji zajedno s ostalim predmetima istih ili sličnih karakteristika. Ti su predmeti izdvojeni iz svoje stvarnosti i kao takvi moraju biti pohranjeni u umjetnom okruženju da se njihova struktura ne bi poremetila (primjerice arheološki predmeti koji su iskopani iz zemlje te su im potrebni posebni uvjeti kako ne bi došlo do njihovog propadanja). Kao sličan primjer navodimo predmete iz prirodoslovnih zbirki koji još obitavaju u prirodi, npr. živa bića, minerali ili stijene. Ukoliko ih želimo proučavati i zadržati ih kao svjedoke znanja, moramo ih uzeti iz njihove sredine i lišiti ih života, te napraviti od njih predmet, samo kako bi služili za istraživanje i dokumentiranje i u tome je zapravo kontradiktornost s kojom se suočavaju muzejski stručnjaci.³¹ Dakako, uz to možemo nabrojati i arheološke predmete pronađene pod zemljom ili u moru, koji su svjedoci prolaznosti u svom vremenu, odnosno koji su poslužili svojoj svrsi i zatim su odbačeni ili zamijenjeni drugim predmetima radi svoje neupotrebljivosti i samim time ostali arhivirani za budućnost. Njihova egzistencija može ovisiti samo o čovjekovoj posebnoj njezi.

³¹Usp. Isto. Str. 128.

5. Primjer muzejskog predmeta

Kako bi se bolje razumjelo muzejski predmet, bit će dan primjer realnog predmeta, tabernakl sata koji je dio zbirke satova Muzeja Slavonije u Osijeku, na Odjelu umjetničkog obrta. U toj zbirci nalazi se sedamdeset raznovrsnih primjeraka, a neki od njih su dio stalne postave, dok su neki iskorištavani kao dio zasebne, odnosno tematske izložbe.³² Satovi su skupljani u razdoblju od 1877. do 1940., te u poslijeratnom razdoblju, a neki od predmeta su izdvajani konfiskacijom (zapljenvijanjem imovine bez naknade u korist države), darovani ili otkupljeni. Satovi različitih oblika (podni, stolni, kaminski, zidni, džepni i dr.) su svjedoci različitih vremena u kojem su funkcionirali: od 18. stoljeća preko baroka, klasicizma, bidermajera, drugog rokoka, historicizma do secesije i funkcionalizma. Također, ti satovi su svjedoci i prostornih dimenzija. Neki su rađeni u Engleskoj, neki u Francuskoj, Austriji ili Njemačkoj, dok su neki djela iz radionica osječkih urara. Sudeći po njihovoj uređenosti možemo prepoznati informacije koje se tiču društvenog konteksta u kojima su se nalazili.

Sat koji će biti opisan bio je izložen na izložbi "Udomljeno vrijeme", autorice dr. sc. Vesne Lovrić Plantić, koja je 2009. izložila predmete sakupljene i odabrane iz više muzejskih zbirki hrvatskih kontinentalnih muzeja. Osnovni motiv za izradu ove izložbe bio je istaknuti zastupljenost kućnih satova. "Satovi iz zbirke hrvatskih muzeja svjedoče o načinu života, standardu, navikama i ukusu hrvatskog plemstva i građanstva, o uređenju njihovih domova i kontaktima s drugim zemljama."³³

Tabernakl sat (v. prilog 1.) napravio je urar Paul Kracker u Osijeku oko 1820. godine, a u muzej je došao kao dar 1957. godine. Predmet je načinjen od metala, drveta, emajla, stakla, mjeda i djelomično je pozlaćen.³⁴ Sat je poseban jer se na njemu nalazi potpis urara koji je zapravo jamstvo kvalitete predmeta. Iz ovog muzejskog predmeta možemo očitati mnoge informacije, odnosno možemo vidjeti materijale kojima su se urari služili, motive na satu koji su tada bili moderni i u duhu klasicizma koji nam otkrivaju osebujni stil višeg građanstva u to doba, možemo vidjeti komplicirani mehanizam koji, ako je predmet u dobrom stanju, možemo vidjeti kako radi. Pripadnici višeg građanstva često su naručivali predmete s karakteristikama koje su željeli da imaju pa se navedeno može vidjeti i na satovima. Ovaj tabernakl sat nije samo tehnički instrument nego je i umjetnički predmet koji ima osobine

³² Horvat, Ida. Zbirka satova Muzeja Slavonije. // Osječki zbornik broj XVII – XIX. Osijek: Muzej Slavonije Osijek, 1987. Str. 187.

³³ Lovrić – Plantić, Vesna. Udomljeno vrijeme/ 13.03.2009. URL: <http://mso.hr/index.php?mact=News,cntnt01,detail,0&cntnt01articleid=51&cntnt01returnid=78> (2012-08-14)

³⁴ Usp. Lovrić – Plantić, Vesna. Udomljeno vrijeme: kućni satovi iz zbirke Muzeja za umjetnost i obrt i drugih hrvatskih muzeja. Osijek: Muzej Slavonije, 2009. Str. 189.

skulpture, arhitekture, slike, namještaja i daje nam informacije o društvenoj uređenosti u doba iz kojeg je potekao.

Danas se ovaj predmet čuva u zatvorenom spremištu Muzeja Slavonije Osijek.

6. Zaključak

Ovaj rad se temelji na teoriji muzejskog predmeta. Muzejski predmet je stvar koja može biti različitih dimenzija, oblika, načinjena od različitih materijala. Bitno je naglasiti da je to u većini slučajeva materijalna stvar. Dakle, nešto što postojalo u nekom vremenu i prostoru prije današnjega, sada nosi informacije o istome, a njegovim istraživanjem znanstvenici dolaze do novih saznanja iz društvenog, vremenskog i prostornog konteksta. Obično se muzejski predmeti čuvaju u muzeju kao što im ime i glasi, no nerijetko se nalaze u privatnim zbirkama u dvorcima, kućama imućnih ljudi, crkvama itd.

Pod muzejske predmete možemo svrstati i pripadnike iz životinjskog i biljnog svijeta, no najčešće su preparirani tako da u muzeju služe kao najrealniji predmet. Oni prikazuju kako izgleda njihova vrsta u realnosti, no daju i informacije za istraživanje njihove prostorne i vremenske dimenzije. Osim toga, muzejski je predmet, kao što je rečeno, raznih veličina. Stoga možemo reći da ponekad cijeli grad može biti muzejski predmet, jer svojim položajem, zidinama, ulicama, trgovima i okolinom donosi informacije o ljudima u njemu, društvenim kretanjima, normama i slično.

Pomoću muzejskih predmeta muzejski stručnjaci oblikuju muzejske izložbe. One su najosnovnija vrsta komunikacije s posjetiteljima. Preko muzejskih izložba koje su popraćene s edukacijama u muzeju, posjetitelji (korisnici) dobivaju nove informacije, a kroz njih i saznanja. Poznato je da se najbolje uči vizualno i auditivno, stoga i ne čudi činjenica da su muzeji sa svojim izložbama najučinkovitiji oblik učenja, ne samo za učenike nego i ostale korisnike željne novih spoznaja.

Razmišljajući o predmetima koji nas danas okružuju, autorica ovog rada, zaključuje da sve može biti muzejski predmet jednog dana. Sve s čime se danas služe ljudi jednog dana će biti od velikog značaja za istraživanje naše okoline i društvenih promjena, te kao što se danas proučavaju šalice iz stare Grčke, jednog dana će se proučavati šalice iz kojih se danas pije. Čuvajući predmete čuvamo baštinu za sljedeće naraštaje.

Autorica smatra da je vrlo bitno osvijestiti ljude o važnosti očuvanja predmeta koji ih okružuju jer se nikad ne zna kad će nekome poslužiti kao dobar materijal za izložbu kojom će, naravno u budućnosti, pričati kako je bilo u sadašnjosti. Svjedoci smo velikog i brzog razvoja tehnologije i možemo reći da, primjerice mobitel iz 2000.-te je već sada, u 2012.-oj godini mu muzejski primjerak.

7. Literatura

1. Detling, Denis. Izvanučionička nastava u Muzeju Slavonije. URL: <http://muzejska-edukacija.com/izvanucionicka-nastava-u-muzeju-slavonije/#more-280> (2012-08-22)
2. Detling, Denis. Promišljanja o muzejskoj pedagogiji i prilog istoj. URL: <http://muzejska-edukacija.com/promisljanja-o-muzejskoj-pedagogiji-i-prilog-istoj-3/> (2012-08-23)
3. Horvat, Ida. Zbirka satova Muzeja Slavonije. // Osječki zbornik broj XVII – XIX. Osijek: Muzej Slavonije Osijek, 1987.
4. Lovrić –Plantić , Vesna. Udomljeno vrijeme/ 13.03.2009. URL: <http://mso.hr/index.php?mact=News,cntnt01,detail,0&cntnt01articleid=51&cntnt01returnid=78> (2012-08-14)
5. Lovrić – Plantić, Vesna. Udomljeno vrijeme: kućni satovi iz zbirke Muzeja za umjetnost i obrt i drugih hrvatskih muzeja. Osijek: Muzej Slavonije, 2009.
6. Maroević, Ivo. Izložba kao oblik muzejske komunikacije. // Osječki zbornik XXI. Osijek: Muzej Slavonije Osijek, 1991.
7. Maroević, Ivo. Uvod u muzeologiju. Zagreb: Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu,1993.
8. Pravilnik o stručnim i tehničkim standardima za određivanje vrste muzeja, za njihov rad, te za smještaj muzejske građe i muzejske dokumentacije. URL: <http://www.poslovnisavjetnik.com/propisi/kultura-i-umjetnost-muzeji-i-galerije/pravilnik-o-strucnim-i-tehnickim-standardima-za-odredi> (2012-08-22)

Prilozi

Prilog br. 1: Tabernakl sat, Paula Krackera, star nešto manje od 200 godina, koji je dio zbirke satova Muzeja Slavonije u Osijeku. Nalazi se pod inventarnim brojem: MSO – U – 547.

